

5. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. — Вінниця: Нова книга, 2003. — 448 с.
6. Когтілов В.В. Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. — К.: Юніверс, 2002. — 280 с.
7. Микулина Л.Т. Передача своеобразия национальной культуры в переводе. — Автореф. дисс. ... канд. філол. наук. — Ленінград, 1977. — 15 с.
8. Верещагин Е.М. Психологическая и методическая характеристика двуязычия (билингвизма). — М.: Наука, 1969. — С. 120.
9. Олійник Т.С. Семантичні та функціональні характеристики символічних власних імен в сучасній англійській мові. — Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Київ, 2001. — 21 с.
10. Фриз Ч. Значение и лингвистический анализ. // Новое в лингвистике, 1969. — Вып. II. — С. 98-116.
11. Комлев Н.Г. О культурном компоненте лексического значения слова. // Вестник МГУ. Серия филол. наук. — 1966. — № 5. — С. 43-50.
12. Scalay L., Brent J. Culture and Language. // The Journal of Social Psychology. — 1982. — P. 161-187.

Tetiana Oliyuk. The Peculiarities of National Identify Issues in Translation. The peculiarities of the source language are treated as the peculiarities of the sense which is distinguished by the specificity of national culture. This problem can be investigated while comparison the meaning of words in the source language and the target language. Such sense-cultural approach allows to describe semantic peculiarities of lexical unites, which are distinguished by the specificity of national culture, and the ways of their rendering in translation.

Євген Музя

ПРОБЛЕМИ ЛЕКСИКОГРАФУВАННЯ ТОПОНІМІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В ЗАГАЛЬНИХ ТЛУМАЧНИХ АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКАХ

Принципи лексикографування топоніміїної лексики в неспеціальних словниках належать до числа проблем, які ще чекають свого вирішення. Незважаючи на те, що більшість укладачів словників вважають за необхідне включати до корпусу словника визначений обсяг географічних назв, — виявити будь-які закономірності в цьому процесі практично неможливо. Проведений нами аналіз загальних тлумачних словників англійської мови [17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27] показав, що існуюча лексикографічна практика скоріше тримається на традиціях й особистому досвіді укладача словника, ніж на чітко визначених принципах. Виробленню цих принципів присвячене наше дослідження. З метою виявлення різних типів географічних назв і встановлення, наскільки можливо, їхньої пріоритетності для лексикографічної практики. У сьогоднішній статті ми розглядаємо топонімічну лексику в типологічному аспекті

З цією метою нами були вивчені сучасні класифікації топонімів [4, 6, 10, 14] і проведений їх порівняльний аналіз. В узагальненому вигляді сучасні критерії, використовувані при класифікації, можуть бути представлені в такий спосіб:

Розмір об'єкта	Характер поверхні	Походження об'єкта
-мікротопоніми -власне топоніми -макротопоніми	Суша – орографічні топоніми	природне
-масштабні -контурні -немасштабні -лінійні	Вода – гідрографічні топоніми	штучне
-точкові		

Кожна група топонімів у розглянутих нами класифікаціях деталізована в більшій чи меншій мірі, а сам реєстр топонімів різних видів включає: астіоніми – назви міст; гелоніми – назви боліт; гідроніми – назви водних об'єктів; дрімоніми – назви лісових масивів; дромоніми – назви доріг, шляхів сполучення і маршрутів; комоніми чи хоріоніми – назви сіл; кратоніми – назви держав; ліммоніми – назви озер; ойконіми – назви будь-яких поселень; ороніми – назви гір і інших височин¹; пелагоніми – назви морів; потамоніми – назви річок; ревмоніми – назви

¹ Під цим терміном інколи розуміють назви деталей наземної поверхні Землі.

океанічних течій; спелеоніми – назви печер і гротів, а також підземних систем (назви ж підземних річок і озер відносяться до гідронімів); урбаноніми – назви вулиць та інших дрібних об'єктів у середині населених пунктів; хороніми — назви великих областей (географічних, економічних, історичних).

Аналіз класифікацій топонімів показав, що типологічний поділ названого розряду лексики ще не можна вважати завершеним.

Так, розподіл топонімів за першим критерієм на *масштабні* і *немасштабні* або на *макротопоніми* – *власне топоніми* – *мікротопоніми*, по суті, є дублюючим у відношенні пар: *масштабні/ немасштабні* – *макротопоніми/ мікротопоніми*. Можливо, доцільно поділяти макротопоніми на *масштабні та немасштабні*, у той час як мікротопоніми, очевидно, масштабними бути не можуть. Крім того, якщо в цьому контексті використовувати термін на зразок *топонім*¹, то він із родового стає видовим, що порушує чистоту класифікації цілому. Доцільно було би просто назвати топоніми в залежності від розміру: *великими, середніми й дрібними* (правда, з наукової точки зору ці слова важко віднести до термінів, проте із практичної – вони точно позначають властивість об'єкта, що вже само по собі служить певною класифікаційною ознакою).

Залежно від фізичних характеристик поверхні, дослідники одностайно поділяють топоніми на *орографічні* і *гідрографічні*. При цьому підземні об'єкти (*спелеоніми*) цілком закономірно частково входять в орографічні (назви печер, гротів, підземних систем), а частково — у гідрографічні (підземні ріки й озера). Доцільніше, на наш погляд, поділити орографічні та гідрографічні об'єкти на *поверхневі й внутрішні*. При цьому до другого виду можна буде віднести не тільки водні спелеооб'єкти, але й, наприклад, підводні течії. При такому підході в аналізованій класифікації матимуть місце і підводні особливості рельєфу, і гірські пасма, і западини тощо.

З погляду походження топоніми класифікуються на ті, які сформувалися природним шляхом, наприклад, моря, ріки, озера, і на такі об'єкти, що є результатом діяльності людини, наприклад, водоймища, греблі, арики. Однак віднесення ойконімів до певної категорії за вказаним критерієм вимагає окремого розгляду, оскільки, з одного боку, більшість населених пунктів склалися історично, а з іншого – вони всі є результатом діяльності людини, тобто штучно створеними об'єктами.

Ще складнішим є завдання класифікації топонімів за лінгвістичним критерієм – способом номінації. При діакронічному розгляді усі імена цього виду належать до одного типу — *coined words*. У синхронії ж ми не бачимо лінгвістичних основ для поділу топонімів на природні та штучні. Більш логічним було б розрізнити *демотивовані*, що втратили семантичну "прозорість" для носіїв мови, і *мотивовані*, етимологія яких відома для двох – трьох поколінь носіїв мови.

Нижче пропонуємо власний підхід до вирішення аналізованої проблеми, поданий у вигляді комплексної класифікаційної схеми.

¹ Необхідно зазначити, що термінологія даного розділу мовознавства потребує уніфікації: у використанні деяких термінів спостерігаються розбіжності. Так, сам термін *топонім* у більшості випадків використовується в значенні „place-names” [Encyclopaedia Britannica], „a proper name of a locality, either natural (as of bodies of water, mountains, plains, and valleys) or social (as of cities, countries, provinces, nations and states)” [The Oxford Companion of the English Language], „слово и краткое словосочетание, применяемое для обозначения единичных географических понятий” [Жучкевич В.А. Общая топонимика, стр. 7], „имя собственное, которое в соответствующем контексте с учётом места, времени, языка и письменности служит для отличия одного какого-либо географического объекта от других географических объектов” [Маракуев А.В. Краткий очерк топонимики как географической дисциплины, стр. 32], „неодушевлённые природно-физические или рукотворные 'предметы' с фиксированной локализацией на земном шаре, от самых крупных (континентов и океанов) до мельчайших (отдельно стоящих домов, садов, колодцев)” [Суперанская А.В. Что такое топонимика, стр. 21]. Поряд із цим, під топонімом інколи розуміють і „name derived from a place-name: a name, for example, a personal name, that is derived from the name of place” [Encarta World English Dictionary], „fixed phrases, compounds, etc.; special developments from place-names proper. Clippings. Examples include gin from Geneva...” [Th. McArthur]. Крім того, для назв міст одні дослідники використовують термін „астіоніми” [Суперанська], інші – „полісоніми” [Подольська]; для назв внутріміських об'єктів – терміни „урбаноніми” [Суперанська] і „урбоніми” [Трісханова].

З існуючої практики випливає, що в основу класифікації було покладено 3 критерії: (1) розмір об'єкта, (2) характер поверхні, (3) походження топоніма.

У результаті ми уклали наступну класифікаційну схему типологічного опису топонімів (об'єктів фізичної й економічної географії і їхньої номінації):

Види топонімів

За розміром	За фізичним станом об'єкта	За відношенням до земної поверхні	За способом утворення
Великі	Гідрографічні	Поверхневі	Природні
Середні	Орографічні	Внутрішні	Штучні
Малі			

Підводячи підсумок сказаному, відзначимо, що запропонована класифікація не завершує дискусії щодо створення типології топонімів. Швидше, навпаки, вона виявляє цілий ряд невирішених теоретичних проблем.

У контексті ж нашого дослідження, типологічні аспекти носять прикладний (прагматичний) характер. Основне наше завдання, як уже відзначалося, – вивчити принципи і методи лексикографування топонімів у неспеціальних словниках. Для її вирішення нами було проаналізовано 4 загальних філологічних словники англійської мови [The Oxford English Dictionary (OED), The Oxford Universal Dictionary (OUD), The Oxford English reference dictionary (OERD), The Canadian Oxford English Dictionary (COED)]. Результати їхнього аналізу, наведені в таблиці, наочно демонструють довільність у виборі географічних об'єктів для включення в словник, а структурний аналіз дефініцій – відсутність уніфікованого підходу до семантизації топонімів.

Види	/	Словники	OED	OUD	OERD	COED	Загальна к-сть
1.		Гелоніми	-	-	1	6	7
2.		Дромоніми	-	5	2	51	58
3.		Комоніми	-	1	2	36	39
4.		Кратоніми	18	38	1	253	310
5.		Лімноніми	-	-	9	135	144
6.		Мікротопоніми	4	33	26	640	703
7.		Ороніми	2	6	12	368	388
8.		Пелагоніми	-	5	2	51	58
9.		Полісоніми	6	31	107	2308	2452
10.		Потамоніми	-	4	6	291	301
11.		Ревмоніми	-	1	1	4	6
12.		Урбоніми	1	1	3	65	70
13.		Хороніми	19	65	37	905	1026
		Загальна к-сть	50	190	209	5113	5562

Як приклад, наводимо детальний аналіз введень на букву "А" зі словника The Canadian Oxford English Dictionary.

Загальна кількість топонімів з цієї частини словника склала 372 одиниці. З них..

1. **ойконіми** (147):

а) комоніми (5) - Aberfan, Abu Simbel, Appomattox, Arviat, Avebury;

б) полісоніми (142) - Aachen, Aalborg, Aalst, Aarhus, Abbotsford, Aberdeen, Acapulco, Acre 1, Agadir, Ahmadabad, Ahvar, Aigues-Mortes, Aintab, Airdrie, Aix-en-Provence, Ajax, Ajmer, Akron, Alamo, Albacete, Alba Lulia, Albena, Albi, Albuquerque, Alcada de Henares, Alexandropol, Alexandrovsk, Aleppo, Alert, Alexandretta, Alexandria, Algeciras, Aligarh, Allahabad, Alma, Almeria, Alivante Brown, Almonte, Altamira, Amarna Tell el-, Ambato, Amherst, Amherstburg, Amos, Awoy, Amristar, Anaheim, Ancaster, Anchorate, Angora, AngosturaAnnaba, Annapolis Royal, Anshan, Antalya, Antibes, Antigonish, Antigua and Barbuda, Antioch, Antung, Antrim, Apeldoorn, Aphrodisias, Aqaba, Archangel, Arequipa, Argos, Arlington, Armagh, Arnprior, Arras, Asansol, Asbestos, Ascot 1, Ashdod, Ashgabad, Ashqelon, Aspen, Assisi, Assur, Astrakan, Aswan, Auckland, Augsburg, Aurora, Avalon, Avignon, Ayacucho, Aylesbury, Aylmer; у тому числі столиці

територій - Abadan, Abacan, Abeokuta, Abijan, Abomey, Abuja, Accra, Adana, Adelaide, Aden, Agna, Agartala, Agra, Aguascalientes, Aizawl, Ajaccio, Ajman, Akhetaten, Akkad, Aksum, Albany, Alicante, Alor Setar, Amiens, Amman, Ancona, Angers, Angkor, Annapolis, Antananarivo, Antofagasa, Anuraghapura, Aosta, Apria, а також столиці держав - Abu Dhabi, Addis Ababa, Almaty, Amsterdam, Ancara, Antigua, Antwerp, Athens.

2. **Кратоніми** (17) - Abyssinia, Agydea, Afghanistan, Albania, Algeria, Andorra, Andropov, Angola, Argentina, Argentine, Assyria, Aussie, Australia, Austria, Austria-Hungary, Azania, Azerbaijani.

3. **Хороніми** (76) - Aberdeenshire, Abitibi, Abkhasia, Abruzzi, Abu Dhabi, Acadia, Achaea, Acre 1, Addo, Adelle Land, Adar des Iforas, Africa, Aguascalientes, Aintree, Ajman, Aksani Chin, Alabama, Alaska, Alberta, Alberta, District of, Albion, Alentejo, Algarve, Alsace, Altai, Altamira, Amazonas, Amazonia, Amazonia (park), America, American Samoa, Andalusia, Andhra Pradesh, Angus, Anhui, Anjou, Antarctica, Antarctic Circle, Antwerp, Antrim, Appalachian Region, Apulia, Aquitaine, Aragon, Arcadia, Arctic Circle, Arctic Region, Ardenne, Argyllshire, Arizona, Arkansas, Arlington, Armagh, Armagnac, Armenia, Artois, Arunachal Pradesh, Ascot 1, Ashanti, Asia, Asia Minor, Assam, Assiniboia, Asturias, Athabasca, District of, Atlantic provinces, Attica, Australasia, Australian Antarctic Territory, Australian Capital Territory, Auvergne, Auyuittuq National Park, Avon, Ayrshire, Azad Kashmir.

4. **Дромоніми** (8) - Alaska Highway, Alcan Highway, Alice Springs (railway), Allison Pass, Appalachian Trail, Appian Way, Athabaska Pass, Atilla Line.

5. **Ороніми** (40) - Abraham Plains, Aconcagua M., Adams Mount, Adam's Bridge, Adirondack M-s, Ahaggar M-s, Ajanta Caves, alberta Mount, Aletshhorn M., Alexandra Falls, Allegheny M-s, Alps, the, Altai M-s, American Falls, Andes, Angeleno Falls, Annapurna (ridge), Anti-Lebanon M-s, Aorandi, Apennines, Appalachian M-s, Arabia, Arabian Desert, Araby, Ararat M., Arctic Coastal Plain, Arctic Lowlands, Ardnamurchan, Arnhem land, Asperty M., Assiniboine M., Atacama Desert, Atheron Table land, Athos M., Atlas M-s, Augrabies Falls, Augusta M., Avalanche Peak, Ayers Rock.

6. **Топоніми** (43) - ABC I-s, Abegweit, Abu Musa, Actium, Adelaida Peninsula, Admiralty I-ds, Aegean I-ds, Aeolian I-ds, Agulhas Cape, Akimiski I-d, Alan I-ds, Alaska Pen., Alcatraz, Albara, Alderney, Aleutian I-ds, Alexandrian Arch-go, Ambon, Amindivi I-ds, Amirande I-ds, Amund Ringnes I-d, Anatolia, Andaman and Nicobar I-ds, Anglesey, Anguilla, Annobon, Antarctic Pen, Anticosti I-d, Antilles, Antipodes I-ds, Aouzou Strip, Arctic Arch-go, Arran, Aruba, Ascension I-d, Ashmore and Cartier I-ds, Ausital I-ds, Avalon Pen., Axel Heiberg I-d, Azores.

7. **Урбоніми** (3) - Acton, Alhambra, American Stock Exchange.

8. **Гідроніми** (29):

а) **потамоніми** (15) - Abitibi R., Albany R., Allier R., Amazon R., Amu Darya R., Amur R., Anderson R., Annapolis R., Arctic Red R., Arno R., Aroostook R., Assiniboine R., Athabasca R., Attawapiskat R., Avon R;

б) **лімніоніми** (7) - Aberdeen, Abitibi, Agassiz, Albert, Athabaska, Atlin, Avernus;

в) **пелагоніми** (6) - Adriatic, Aegean, Arabian, Arfura, Aral, Azov, Sea of;

г) **ревмоніми** (1) - Agulhas Current;

д) **гелоніми** відсутні.

Семантичний аналіз дефініцій виявив наявність наступних сем: сема економічного значення (ек.), таксономічна сема (так.), сема координат (коор.), сема населення (нас.), сема історичних даних (іст.), додаткова сема, що містить будь-яку додаткову інформацію (дод.), а також – етимологію (етим.), що міститься, однак, не у всіх словникових статтях. Кількісні показники за параметром наявності визначених сем і їхнього структурного сполучення виявились такими: [Ек. + так. + коор. + нас.] – 22 дефініції, [Ек. + так. + коор. + нас. + іст.] – 5, [Ек. + так. + коор. + нас. + іст. + дод.] – 3, [Ек. + так. + коор. + нас. + дод.] – 4, [Ек. + так. + коор. + дод.] – 1, [Так. + коор. + нас.] – 26, [Так. + коор. + нас. + іст.] – 25, [Так. + коор. + іст.] – 23, [Так. + коор. + нас. + іст. + дод.] – 11, [Так. + коор. + дод.] – 68, [Так. + коор. + нас. + дод.] – 28, [Так. + коор.] – 53, [Так. + коор. + іст. + дод.] – 10, [Так. + коор. + етим.] – 11, [Так. + коор. + нас. + етим.] – 15, [Так. + коор. + нас. + дод. + етим.] – 6, [Так. + коор. + дод. + етим.] – 10, [Так. + коор. + іст. + етим.] – 3, [Так. + іст.] – 34, [Іст.] – 6, [Так. + іст. + дод.] – 1, [Так. + нас. +

іст.] – 1, [Так. + коор. + нас. + іст. + етим.] – 1, [Так. + іст. + етим.] – 1, [Так. + коор. + іст. + етим.] – 1, [Так. + коор. + нас. + іст. + дод. + етим.] – 1, [Так. + дод.] – 1, [Так.] – 1.

Підводячи підсумок сказаному, констатуємо, що сучасною лексикографічною практикою уже накопичений певний досвід опису топонімійної лексики. Однак у лексикографічній теорії не тільки не вироблені й досі чіткі методи роботи з топонімами, але ця проблема не одержала ще вичерпного висвітлення в роботах з теорії лексикографії. Коло ж питань, що вимагають вирішення, досить широке: від вироблення несуперечливих принципів добору топонімів у словник і їхнє розташування в корпусі словника (наприклад, за алфавітом, поряд з іншими видами введень, чи окремим додатком) до способу й обсягу семантизації (енциклопедичної і/чи лінгвістичної). Зіставлення лексикографічної частини дослідження з типологічною, здавалось би, дає відповідь на питання про принципи добору топонімів у словник (адже перевага віддається великим і середнім об'єктам). Однак при такому підході не буде врахована культурно-історична складова семантики топонімів (наприклад, острів Хортиця – невеликий об'єкт фізичної географії – має величезне культурно-історичне значення для України; назва вулиці Wall Street – дрібний географічний об'єкт – відіграє важливу роль у світовій економіці тощо).

Література

1. Донидзе Г.И. Нормативные словари географических названий и принципы их составления // Прикладная топонимика / Отв. ред. Р.А. Агеева. — М., 1983. — С. 51-62.
2. Епурь В.Б. Дефиниции имён собственных в англоязычной лексикографии: Дис. ... к.ф.н.: 10.02.04.. — Минск, 1988.
3. Еремья Н.Л. Принципы построения системы учебных толковых словарей (на материале англоязычной лексикографии): Дис. ... к.ф.н.: 10.02.04. — Л., 1979.
4. Ирисханова К.М. Функционирование топонимов в художественной литературе (англ. яз.). Дис. ... к.ф.н.:10.02.04. — М., 1978.
5. Леонович О.А. Двухязычные топонимические словари // Прикладная топонимика. Сб.ст. Отв.ред. Р.А. Агеева. — М., 1983. — С. 63-72.
6. Мельникова Т.Н. Древнеанглийские географические названия. Дисс. ...к.ф.н.: 10.02.04.— Л., 1986.
7. Молчановский В.В. Лингвострановедческий потенциал топонимической лексики русского языка и его учебно-лексикографическая интерпритация: Дис. ... к.п.н.: 13.00.02.— М., 1984.
8. Мурзаев Э.М. Словари географических названий. Всесоюзная конференция по топонимике СССР. Тезисы докладов и сообщений. — Л., 1965. — С. 10-12.
9. Мурнаева Е.Н. Имена собственные и их производные в современных англоязычных словарях. Дис. ... к.ф.н.: 10.02.04.— С.Петербург, 1993.
10. Подольская Н.В. О развитии отечественной топонимической терминологии. Развитие методов топонимических исследований: Сб.статей / Отв.ред.Е.М. Поспелов. — М.: Наука, 1970.
11. Поспелов Е.М. Топонимические словари для школы // Прикладная топонимика. Сб.ст. Отв. ред. Р.А. Агеева.— М., 1983. — С. 21-28.
12. Смолицкая Г.П. Топонимия в словарях общего типа // Прикладная топонимика. Сб. ст. Отв. ред. Р.А. Агеева. — М., 1983. — С. 42-50.
13. Сталпманэ В.Э. Ономастическая лексикография / Отв.ред. А.В. Суперанская : АН СССР, ин-т языкознания. — М.: Наука, 1989. — 173 с.
14. Суперанская А.В. Микротопонимия, макротопонимия и их отличие от собственно топонимии // Микротопонимия. Тезисы совещания. Изд-во Московского ун-та, 1964. — С. 6-9.
15. Суперанская А.В. Структура имён собственных: фонология и морфология.:М.: Наука, 1969. — 207 с.
16. Суперанская А.В. Что такое топонимика?/ Отв. ред. Г.В. Степанов.— М.: Наука, 1985. — 176 с.

Лексикографічні джерела:

17. The Oxford English reference dictionary. — Oxford university press, 1966.
18. Webster's new twentieth century dictionary of the English language. — Second edition, 1978.
19. Longman dictionary of contemporary English. Third edition. — Longman group Ltd., 1995.
20. Collins New English Dictionary: A new dictionary of the living language. — London; Glasgow: Collins, 1970.

21. Longman dictionary of contemporary English. – 3 ed. – Harlow (Essex): Longman, 1995.
22. Hornby A.S. Oxford advanced learner's dictionary of current English. – Oxford, 1980.
23. The Random House Dictionary of the English Language. Second Edition. – Unabridged, 1987.
24. The Oxford English Dictionary. – Oxford, at the Clarendon press, 1933.
25. The Canadian Oxford English Dictionary. Ed. by Katherine Barber. Oxford University Press. – 2001. – 1710.
26. Webster's Third New International Dictionary of the English Language Unabridged. Merriam – Webster INC., Publishers Springfield, Massachusetts, U.S.A., 1981. – 2662 p.
27. Oxford Universal Dictionary / Ed. by C.T. Onions, Oxford: Clarendon Press, 1955.

Eugene Muzya. The problems of lexicographic inclusion of toponymic lexical units in general-purpose dictionaries. The article considers the problem of lexicographic inclusion of toponymic lexical units in general-purpose dictionaries. At the same time, a classification scheme of typological description of place-names has been developed, a number of related problems, which are still to be solved in future, has been identified. The proposed scientific analysis of four general English dictionaries proves incidental character of choice of geographic places aiming at their enclosure in a dictionary. The structural analysis of definitions proves that unified adequate approach to semantization of toponyms has not yet been developed in modern lexicography.